

MJERE DRŽAVE I REGULACIJA TRŽIŠTA

Perković, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:470518>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Financijski menadžment

Katarina Perković

MJERE DRŽAVE I REGULACIJA TRŽIŠTA

Završni rad

Osijek, rujan 2022. godine

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Preddiplomski studij Financijski Menadžment

Katarina Perković

MJERE DRŽAVE I REGULACIJA TRŽIŠTA

Završni rad

Kolegij: Mikroekonomika

JMBAG: 0010200117

e-mail: kperkovic@efos.hr

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Kristek

Osijek, rujan 2022. godine

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Undergraduate Study of Financial management

Katarina Perković

STATE MEASURES AND MARKET REGULATION

Final paper

Osijek, September 2022.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Katarina Perković

JMBAG: 0010200117

OIB: 71434980825

e-mail za kontakt: katarina.perkovic8@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski studij Financijski menadžment

Naslov rada: Mjere države i regulacija tržišta

Mentor/mentorica diplomskog rada: izv. prof. dr. sc. Ivan Kristek

U Osijeku, 2022. godine

Potpis Katarina Perković

Mjere države i regulacija tržišta

SAŽETAK

Obzirom na to da tržišna gospodarstva ne funkcioniraju uvijek idealno, postoji regulacija tržišta u kojoj sudjeluju industrije koje djeluju kao monopoli ili oligopoli. Industrije koje se bave djelatnostima s kojima mogu djelovati u monopolskim uvjetima određuju podizanje cijena i ograničavaju proizvedene količine tih dobara. U takvim uvjetima potrebna je intervencija države kako bi ona svojim djelovanjem zaštitila građane od prekomjernog rasta cijena. Stoga možemo zaključiti da regulacija tržišta zapravo predstavlja skupinu određenih mjera koje država može donijeti kako bi kontrolirala odluke pojedinih djelatnosti koje djeluju na njezinom području i takvim mjerama zaštitila ne samo građane, već cijeli javni, nevladin i neprofitni sektor i poduzeća. Mjere koje država može donijeti uključuju: uvođenje minimalne cijene pojedinih proizvoda, otkupljivanje gotovo svih proizvoda kako bi im se održala cijena, ograničavanje proizvodnje, poticanje proizvođača raznim potporama, kao i izglasavanje propisa kojima određuje kvote određenih proizvoda. Kroz svoje djelatnosti, državne regulatorne agencije mogu se podijeliti na one koje ograničavaju tržišnu moć reguliranih poduzeća, kao i na one kojima je glavni cilj zaštita i sigurnost radnika i poduzeća. Najbitnije u svemu je imati pravovremene i što točnije informacije kako bi cjelokupno gospodarstvo poslovalo u dobrom smjeru. Podatak o prihodima s kojima će država moći raspolagati je bitan kako bi ona mogla što bolje rasporediti rashode s ciljem da se dogodi državni suficit, odnosno stanje u kojem su prihodi veći od rashoda. U konačnici, suficit implicira na blagostanje i bolju zaposlenost koja je temelj većih prihoda i poboljšane kvalitete svih građana.

Ključne riječi: regulacija tržišta, fiskalna politika, monopol, mjere države, regulatorne agencije.

State measures and market regulation

ABSTRACT

Considering that market economies do not always function ideally, there is market regulation involving industries that operate as monopolies or oligopolies. Industries engaged in activities with which they can operate under monopoly conditions determine the price increase and they limit the produced quantities of these goods. In such conditions, the intervention of the state is needed in order to protect its citizens from excessive price increases. Therefore, we can conclude that market regulation actually represents a group of certain measures that the state can adopt in order to control the decisions of individual branches of activities that operate in its territory and with such measures protect not only citizens, but the entire public, non-governmental and non-profit sector and companies. The measures that the state can adopt include: introducing a minimum price for certain products, purchasing almost all products to maintain their price, limiting production, encouraging producers with various subsidies, as well as passing regulations that determine the quotas of certain products. Through their activities, state regulatory agencies can be divided into those that limit the market power of regulated companies, as well as those whose main goal is the protection and safety of workers and companies. The most important thing in everything is to have timely and as accurate information as possible so that the entire economy operates in the right direction. Data on the revenues that the state will be able to dispose of, is important so that state can distribute expenditures as best as possible with the aim of creating a surplus, that is, a state in which revenues are greater than expenditures. Ultimately, the surplus implies prosperity and better employment, which is the basis of higher incomes and improved quality of all citizens.

Keywords: market regulation, fiscal policy, monopoly, state measures, regulatory agencies.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Mjere države i regulacija tržišta	2
2.1. Objašnjenje tržišnih mjera.....	3
2.2. Ekonomske teorije regulacije.....	4
2.3. Ciljevi regulatorne politike.....	5
3. Cijena	6
3.1. Vrste cijena.....	6
3.2. Politika cijena.....	7
3.3. Cijene koje formira država.....	8
3.3.1. Uzroci nastanka.....	9
3.3.2. Posljedice nastanka.....	10
4. Uloga države u tržišnom gospodarstvu	11
4.1. Ekonomika javnog sektora.....	12
4.2. Potreba za državnom intervencijom.....	14
5. Državne regulatorne agencije	16
5.1. Kontrola nad radom regulatornih agencija.....	17
5.2. Značenje računovodstva u upravljanju javnim sektorom.....	18
6. Tržišno gospodarstvo	20
7. Zaključak	22
Literatura	23
Popis slika	24

1. Uvod

Razvojem makroekonomije 30-ih godina prošlog stoljeća sve više država odlučilo je imati ulogu tj. izravni utjecaj na samo tržište. Pitanja koja se vežu uz tržište su: Što se tamo kupuje? Zašto se kupuje na tržištu? Koliko dobara se treba ili želi kupiti? Kako i gdje se kupuje? S ciljem da tržište bude što bolje organizirano, potrebno je prethodno regulirati sve njegove segmente krenuvši od robe, usluga, ideja, kreativnosti, sve do radne snage.

Na tržištu se odvija natjecanje između gospodarskih subjekata koji si međusobno predstavljaju konkurenciju, a državna tijela, državne agencije i profesionalne udruge definiraju pravila tog natjecanja. Rezultat kojem svako poslovanje teži je veći profit, odnosno želja za ostvarivanjem cilja što isplativijeg poslovanja pri povoljnijim uvjetnima proizvodnje i stjecanja što veće zarade. Razvitkom gospodarstva, uvijek se teži za poboljšanjem kvalitete samog poslovanja. To usmjeravanje predstavlja ekonomska politika, a njezini nositelji su državna tijela, tijela uprave i ostali, a sastavni dio državne uprave su državne regulatorne agencije. Osnivanje regulatornih agencija bitan je čimbenik za makroekonomiju, ali i za mikroekonomiju jer djeluje na tržišne odnose od početka same proizvodnje određene robe sve do njezina stavljanja na tržište kroz maloprodaju, ili u slučaju usluga od njihova pružanja. Također, regulatorne agencije mogu djelovati na tržišne odnose od inovativnosti i ideje, sve do realizacije istih. Cilj države je održati stabilnost cijena, a ulogu regulacije država zna preuzeti u situaciji kada monopolisti na tržištu pretjerano povišuju cijene pa tada država raznim mjerama utječe na cijene kako bi korigirala tržište i spriječila stvaranje neravnoteže. Cijene predstavljaju vrijednosti kojima se prodaju dobra i usluge, a mogu biti slobodne i administrativne koje se dijele na zajamčene, minimalne i maksimalne. Formiraju se u različitim fazama proizvodnog procesa koje kreće od samog razvoja proizvoda. Na tržištu postoje cijene koje kontrolira država, a najčešće su to cijene energenata, telekomunikacijskih usluga i poljoprivrednih proizvoda.

Kroz fiskalnu i monetarnu politiku država pokušava gospodarstvo održati stabilnim. Država ostvaruje prihode poslovanja i prihode od prodaje nefinancijske imovine. Prihodi poslovanja su prihodi od redovnih aktivnosti države, primjerice od poreza (dohodak, dobit, PDV), doprinosa (mirovinsko, zdravstveno, zapošljavanje) i ostalih prihoda (od imovine, upravnih pristojbi, kazni). Država svoje rashode mora prilagoditi приходima koji se stvaraju na temelju fiskalne politike, a iz iste politike kreiraju se i javni rashodi u državnom proračunu. Osiguravanjem i očuvanjem radnih mjesta poboljšava se blagostanje svih građana i tako se izbjegavaju nepoželjni ishodi smanjenja dohotka kućanstva i visoke stope nezaposlenosti.

2. Mjere države i regulacija tržišta

Pindyck, Rubinfeld (2005:8) smatraju da tržište predstavlja mjesto gdje se obavlja razmjena, gdje se susreću ponuda i potražnja, a gdje se mogu nuditi i potraživati razna dobra i usluge. Razlikuje se konkurentno i nekonkurentno tržište. Situacija u kojoj se javlja veliki broj kupaca i prodavatelja i gdje nitko od njih nema značajniji utjecaj na cijenu, naziva se savršeno konkurentno tržište. Primjer nekonkurentnog tržišta je tržište nafte u kojem postoji mnogo proizvođača, gdje više tvrtki može zajednički utjecati na cijenu. Na tržištu se često zna pojaviti arbitraža, odnosno kupnja određenih proizvoda na jednom tržištu po povoljnijim cijenama kako bi se isti proizvodi ponudili i prodali na nekom drugom tržištu po višim cijenama. Potrošač se može suočiti s pitanjem što kupiti, a tvrtke moraju sagledati dugoročne posljedice i planirati unaprijed. S namjerom da država zaštiti potrošače, može ograničiti cijene pojedinih proizvoda, a proizvođače kroz razne mjere poticati na proizvodnju istih kako ne bi došlo do nestašice proizvoda neophodnih za svakodnevno funkcioniranje stanovništva. Osim toga, država ovisno o okolnostima u kojima se gospodarstvo nalazi, može se odlučiti na otkupljivanje proizvoda i čuvanje zaliha, kao što u slučaju prekomjerne proizvodnje istu može ograničiti.

Primjer: Izravne potpore u poljoprivredi

Kako bi osigurala dugotrajnu održivost poljoprivrednika koji aktivno obavljaju poljoprivrednu djelatnost, država dodjeljuje potpore za uzgoj, proizvodnju ili sadnju poljoprivrednih proizvoda. Nadalje, potiče uzgoj ili držanje stoke kao i održavanje poljoprivredne površine u stanju pogodnom za uzgoj ili pašu. Kako bi ostvarili potpore, poljoprivrednici moraju poštivati niz uvjeta propisanih Pravilnikom o provedbi izravne potpore i IAKS mjera ruralnog razvoja, moraju biti upisani u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, a zemljišta za koja žele koristiti potporu moraju biti upisana u ARKOD sustav.

Izvor: izravne potpore, dostupno na: <https://www.apprrr.hr/izravne-potpore/> (pristupljeno: 02.07.2022.)

S druge strane, država može izglasati propise kojima će odrediti proizvodne kvote, a najlakši način da se te kvote odrede je ukidanjem potpora. Ponekad se razmatra uvođenje kvota na određene proizvode kako bi se smanjili viškovi na tržištu te uspostavila ravnoteža u pojedinom sektoru. Najnoviji primjer mjere koju je država donijela, pojavio se u vrijeme zadnjeg vala epidemije bolesti COVID-19 čija je pojava ostavila snažne negativne posljedice na gospodarstvo. To je izravno utjecalo na poslovanje svih poduzetnika i poduzeća u Hrvatskoj, stoga je Vlada Republike Hrvatske donijela niz mjera kako bi se u što većem rasponu očuvale

gospodarske aktivnosti i kako bi se svima olakšalo poslovanje u novonastalim okolnostima, a prije svega zaštitila i očuvala radna mjesta.

2.1. Objašnjenje tržišnih mjera

Kada Vlada ili agencije žele spriječiti neodrživo smanjenje cijena, kupuju i skladište proizvode te ih zatim prodaju na tržištu. To se zove javna intervencija i moguća je u sektorima koji su izloženi fluktuacijama cijena. Neki od primjera proizvoda za koje su korisne javne intervencije su pšenica, kukuruz, govedina, riža i dr., a skladištiti se mogu oni proizvodi koji ispunjavaju stroge kriterije kvalitete. Javna intervencija može se provoditi na temelju mehanizma fiksne cijene ili natječaja. U slučaju pojave nižih tržišnih cijena u privatnom sektoru, država može pomoći djelatnostima tih sektora na način da im plaća skladištenje njihovih proizvoda tijekom određenog vremenskog perioda. Na taj način privremeno će se smanjiti zasićenost tržišta određenih proizvoda koje se uključe u skladištenje. Također, na tržišnom djelovanju kroz vrijeme se može pojaviti razdoblje neravnoteže i tu država može djelovati svojim izvanrednim mjerama kako bi spriječila nagli pad cijena. (Agriculture.ec.europa.eu, Javna intervencija, pristupljeno 15.6.2022.)

Osim toga, prvenstveni cilj svake zemlje treba biti sprječavanje „odljeva mozгова“ u bogatije i razvijenije države, odnosno gubitka ljudskog kapitala kojem pripadaju visokoobrazovani stručnjaci, znanstvenici i intelektualci koji predstavljaju nositelje gospodarskog i društvenog razvoja svake zemlje. Oni su vrlo važan segment intelektualnog kapitala, stoga je potrebno razumijevanje važnosti visokoobrazovane radne snage, pogotovo od strane zemalja u razvoju poput Republike Hrvatske. Nužno je ulaganje u razvoj navedenog ljudskog kapitala koji će svojim znanjem moći pridonijeti razvoju države. Ulaganje se vrši putem stipendija, ulaganja u njihovo profesionalno usavršavanje te slično.

Uvođenjem snažnih ekonomskih i socijalnih politika potiče se zapošljavanje i vraća povjerenje građana u budućnost. Potrebno je razvijati politike tržišta rada usmjerene na svakog čovjeka i proaktivne obiteljske politike kako bi se građanima stvorila ravnoteža između privatnog i poslovnog života. Kao doprinos takvim mjerama može se osigurati roditeljski dopust, fleksibilno radno vrijeme, skraćeni radni tjedan, rad od kuće i sl. Sva ta ulaganje doprinose okruženju u kojem ljudi žele živjeti, ostvariti radni odnos i stvarati obitelj. Bitan je razvitak skrbi za djecu, osoba s invaliditetom i starijih, kao i razvitak sve većeg broja javnih usluga. Veće zalaganje za otvaranje radnih mjesta može povećati broj radne snage i potaknuti radno sposobno stanovništvo na ostvarivanje samostalnog dohotka jer upravo najveći dohodak treba dolaziti od radnih aktivnosti, a otvaranje radnih mjesta, sigurnost na tržištu rada i kvalitetni

uvjeti pružaju dostatne životne uvjete. Na razini Europe problemi s odljevom radne snage pretežno se pojavljuju u srednjoj, južnoj i istočnoj Europi te se migracija radnika svih obrazovnih skupina odvija prema razvijenijim zemljama koje su u mogućnosti pružiti bolje socijalne i radne uvjete.

2.2. Ekonomske teorije regulacije

Svako gospodarstvo teži poboljšanju postojećeg stanja i zadržavanju onoga što je trenutno najbolje i najodrživije. Usmjeravanje gospodarskih procesa u jednoj zemlji predstavlja ekonomska politika, a njezini nositelji su svi subjekti koji izravno ili neizravno utječu na izbor i ostvarenje ciljeva ekonomske politike. Cini, V., Drvenkar, N. (2011) smatraju da su nositelji ekonomske politike državna tijela, tijela uprave i lokalne samouprave, sindikati, političke stranke i drugi. Razlikuju se opće i posebne ekonomske politike te opći ciljevi te politike teže podizanju životnog standarda, a to su:

- gospodarski rast,
- stopa zaposlenosti,
- stabilnost cijena,
- uravnotežena platna bilanca,
- raspodjela dohotka,
- racionalno korištenje raspoloživih resursa.

Razlikuje se ekonomska politika puna liberalizacije koja ima obilježja što slobodnijeg tržišta, niske carine, ukidanje svih subvencija, jaka uvozna konkurencija, realni tečaj. Druga vrsta ekonomske politike je u populističkoj varijanti koju karakterizira oslanjanje na monetarnu ekspanziju, prisutnost stalnog inflatornog pritiska, tržište u podršci rastu proizvodnje te situacija gdje država preuzima ulogu tržišta. Treća ekonomska politika je ona s ciljanom liberalizacijom koja teži tome da se čitava tranzicija učini socijalno podnošljivom, a to se postiže kroz socijalni program.

Narušavanje ekonomske politike čine: visoka stopa nezaposlenosti, visoki vanjski dug, niski standard građana, niske stope gospodarskog razvitka, stagnacija plaća i mirovina, nesposobnost privlačenja izravnih stranih ulaganja, loša poduzetnička klima, neefikasnost birokracije, nekonkurentnost, nepostojanje industrijske politike, nepostojanje kvalitetne strategije regionalnog razvoja, demografski problem koji za posljedicu ima starenje stanovništva i lošu obrazovnu strukturu. Govoreći o situacijama i stanjima koji narušavaju ekonomsku politiku valja spomenuti zanemarivanje ogromnih neiskorištenih proizvodnih

resursa, neiskorištenosti poljoprivrednih zemljišta, šume, mineralnog i rudnog bogatstva, kao i neiskorištenost prirodnih ljepota i položajnih uvjeta. Prethodno navedeno se može iskoristiti za razvoj same države, proširenje tržišne ponude i povećanje broja dostupnih radnih mjesta. Može se spomenuti i neiskorištenost infrastrukture i velikog broja radno sposobnog stanovništva što u konačnici negativno utječe na financijsko stanje države, kvalitetu života radno aktivnog, ali i neaktivnog stanovništva. Zadovoljavanje negativnih kretanja i loše gospodarske i socijalne slike može se ostvariti kroz otvaranje proizvodnih radnih mjesta koje odgovaraju i zaposlenima i poslodavcima, odnosno povećanje domaće proizvodnje. Za ostvarenje toga nije dovoljna samo želja, nego aktivna ekonomska politika, prvenstveno industrijska politika, koja daje odgovor na pitanje koje proizvode možemo konkurentno proizvoditi iz prije navedenih neiskorištenih proizvodnih resursa. Cilj je prvenstveno vratiti vjeru ljudima da svojim znanjem i radom mogu poboljšati kako svoj položaj, tako i položaj društva u cjelini.

2.3. Ciljevi regulatorne politike

Monopol je nešto što svako tržište želi izbjeći, ali ako monopol postoji u svrhu obavljanja djelatnosti koje su od javnog interesa, država ne smije dopustiti propast monopola i monopolista. Ulogu obavljanja djelatnosti od javnog interesa preuzima država kako bi kroz svoj sustav regulacije odredila cijenu proizvoda monopolista s obzirom na potraživane količine. Osim monopola, moguća je pojava oligopola na tržištu, odnosno, situacija pojave tržišno jakih poduzeća čije je uvjete poslovanja također potrebno tržišno regulirati. Sabolić (2018:65;66;69) smatra da regulatorne mjere izriču regulatorne agencije poduzećima te na taj način provode regulaciju tržišta. Za regulatorne agencije mora biti utvrđen položaj iz kojeg vladaju i one moraju biti učinkovite i optimalno raditi jer se pomoću njih postižu ciljevi regulatorne politike. Kroz praksu se pojavljuje veliki broj regulatornih mjera, a najpoznatija je regulacija cijena. Ta mjera predstavlja neki od parametara (prihod, dobit,...), a kojeg regulatorna agencija dopušta poduzeću. Uglavnom se regulacija cijena provodi na veleprodajnim tržištima, dok na maloprodajnim tržištu nema smisla regulacije. Razlog zašto nema smisla je jer u samom procesu proizvodnje, maloprodajno tržište nikome ne predstavlja trošak inputa. Vrlo bitno za samu regulatornu politiku je da regulatori dobiju istinite i pravovremene informacije o poslovanjima poduzeća. Da bi regulatori dobili informacije koje su im potrebne, oni moraju biti upoznati s djelatnostima poduzeća i znati što im je točno od informacija potrebno, kao i imaju li ovlasti dobiti potrebne informacije.

3. Cijena

Prije razmatranja bilo kakvog tržišta, a posebice novčanog tržišta, potrebno se upoznati s pojmom novca. Novac predstavlja sredstvo razmjene i ima svoje funkcije kao što su funkcija obračunske jedinice, funkcija sredstva razmjene i funkcija pričuve vrijednosti. U suvremenim uvjetima plaćanje kupljene robe ili usluga može se obaviti gotovinom, kreditnom karticom, čekovima ili kripto valutama. Država posjeduje monopol u tiskanju novca i kontrolira ponudu novca, a ponuda je količina novca koja se nalazi u optjecaju neke privrede u određenom trenutku.

Prilikom određivanja cijena nameću se brojna pitanja. Kako odrediti cijenu? O kojim čimbenicima treba voditi računa? Koje pogreške treba izbjegavati? Razni su ishodi koji se mogu postići određivanjem cijena poput toga da se postigne prava cijena koja ostvaruje prodaju uz profit, precijenjene vrijednosti proizvoda ili s druge strane podcijenjeni proizvod što dovodi do neprofitnosti prodaje.

Pindyck, Rubinfeld (2005:8) smatraju da se transakcije obavljaju između kupaca i prodavatelja, a dobra koja se prodaju u toj razmjeni, prodaju se po tržišnim cijenama ako je tržište savršeno konkurentno. Na onom tržištu koje nije savršeno konkurentno, tvrtke koje sudjeluju u poslovanju navedenog tržišta mogu odrediti različite cijene za iste proizvode. Prvenstveno se to događa ako neka od tvrtki želi pridobiti kupce svoje konkurencije, dok su s druge strane u prednosti one tvrtke koje imaju svoje marke kojima su kupci vjerni i odlučuju se za njih ipak platiti višu cijenu.

3.1. Vrste cijena

Meler (2005:26) smatra da je cijena, uz proizvod, distribuciju i promociju sastavni dio marketing-mixa. Temeljni element navedenog marketing-mixa je proizvod, a cijena je odmah sljedeći element i treba ju shvaćati kao komplementarni element proizvodu, a ne kao zacrtani cilj koji će dovesti do ostvarivanja politike marketinga. Cijena mora biti usko vezana s kvalitetom, dizajnom i ostalim sastavnicama proizvoda. Ono o čemu treba voditi računa kod postavljanja cijena je da trebaju biti prihvatljive za potrošače na tržištu, moraju osigurati daljnje poslovanje gospodarskog subjekta te osigurati obujam povećanja prodaje tog subjekta i trebaju biti konkurentne na tržištu.

Meler (2005:233,234) smatra da su neki od načina na koje se cijene mogu utvrditi:

- utvrđivanje cijena na temelju troškova,
- empirijsko utvrđivanje cijena,

- imitiranje konkurentskih cijena,
- utvrđivanje psihološke cijene na temelju raznih reakcija,
- utvrđivanje cijena na temelju zakonskih propisa.

Razne su vrste cijena pa tako one mogu biti maloprodajne, veleprodajne, trgovačke cijene proizvođača. S obzirom na temu, u ovom radu bazirat ćemo se na:

- slobodne i
- regulirane cijene.

Slobodne cijene se određuju na tržištu dogovorom između kupca i prodavatelja, a regulirane cijene određuje država (enciklopedija.hr, Cijena, pristupljeno 10. 6.2022.). Također ih možemo definirati kao tržišne i administrativne cijene. Tržišne su one cijene po kojima se neka roba prodaje na tržištu, a na profit ili gubitak utječu po svojoj visini. Administrativne donosi država ili njezini nadležni organi putem administrativnih odluka, a one su:

- zajamčene cijene – mogu se prodavati određene vrste robe po administrativno određenim cijenama,
- minimalne cijene – ispod njih se ne može ići na tržištu, ali se mogu prekoračiti te država njima želi zaštititi proizvođače,
- maksimalne ili plafonirane cijene – pomoću njih država želi zaštititi potrošače, a sve cijene se mogu korigirati ispod određene maksimalne granice.

3.2. Politika cijena

Djelovanjem ponude i potražnje neke robe ili usluga na određenom tržištu u određeno vrijeme formira se cijena. Čimbenici ponude i potražnje usmjereni su prema uspostavljanju ravnoteže između ponudene količine robe od strane ponuđača i količine potraživane robe koju je kupac spreman platiti po nekoj određenoj cijeni. Cijena uvelike utječe na ponudu i potražnju pa tako rast cijena vodi povećanju ponude, dok pad cijena vodi povećanju potražnje.

Kada se na tržištu stvori čista situacija da je potražnja zadovoljena može se reći da je postignuta tržišna ravnoteža jer uz ponudenu cijenu nema viška na stranama ponude i potražnje. Naravno da ni svaka roba na tržištu nije potraživana istim intenzitetom. To ovisi o tome što je kupcima prioritetno za osnovne životne potrebe, za njihov standard ili luksuz ukoliko si ga mogu priuštiti. Takva različitost cijena na promjene ponude i potražnje naziva se elastičnost cijena. Ona nam pokazuje ukoliko se za neku količinu promijeni ponuda ili potražnja koju promjenu cijena možemo očekivati. Isto tako, taj odnos može biti suprotan ukoliko se iz bilo

kojeg razloga u nekom trenutku cijena promijeni za određeni iznos (enciklopedija.hr, Cijena, pristupljeno 10. 6.2022.)

Cijene se formiraju u različitim fazama proizvodnog procesa. Životni ciklus proizvoda kreće od samog razvoja proizvoda, nastavlja se njegovim uvođenjem na tržište gdje se očekuju rast i zrelost određenog proizvoda, a završava se starenjem ili odumiranjem istog. U svim navedenim fazama gleda se vrijeme kroz koje proizvod prolazi te njegovu prodaju i ostvarenu dobit koju u svakom trenutku donosi. Nemoguće je očekivati da će se svi proizvodi na tržištu jednako ponašati te je posebno nemoguće unaprijed predvidjeti njegovo vremensko trajanje.

3.3. Cijene koje formira država

Vlada Republike Hrvatske kontrolira cijene energenata, primjerice električne energije i plina, te nekih poljoprivrednih proizvoda. Najpouzdaniji instrument za kontrolu poslovanja gospodarskih, ali i izvan gospodarskih subjekata je tržište. Prema mišljenju Melera „moć se tržišta ne smije apsolutizirati, ali ni relativizirati“ (Meler, 2005: 55). Isto to vrijedi i za državu, jer ona zajedno s tržištem predstavlja komplementarni par, ali je na određenim stupnjevima razvoja došlo do bitnog smanjenja uloge države u korist tržišta.

Regulirane cijene se mogu odrediti kao cijene po kojima se može izvršiti kupoprodaja ili kao maksimalne i minimalne cijene. To su cijene kod kojih se određuje donja i gornja granica do koje cijene zapravo mogu ići. U cijenu proizvoda i usluga također ulaze i neke vrste poreza, poput poreza na dodanu vrijednost, poreza na promet te nekih od trošarina (enciklopedija.hr, Cijena, pristupljeno 10. 6.2022.).

Primjer: odnos države, gospodarskih aktivnosti i tržišta

Meler (2005:55) smatra da se odnos države, gospodarskih subjekata i tržišta može promatrati na tri načina. U prvom slučaju riječ je o državnom, centralističkom gospodarskom sustavu i tu je manja uloga države prema gospodarskom subjektu od uloge gospodarskog subjekta prema tržištu. U drugom slučaju smatra da je tržište slabo razvijeno i podjednak je odnos između države prema gospodarskim subjektima i njih prema tržištu te to naziva plansko-tržišnim sustavom. Za treći slučaj smatra da predstavlja ono za čim teži potpuna tržišna orijentacija, ali uz poštivanje određenog plana za usmjeravanje gospodarskih tijekova.

1. Država < gospodarski subjekt → tržište
2. Država = gospodarski subjekt → tržište
3. Država > gospodarski subjekt → tržište

(Izvor: Meler 2005:55)

Određivanje cijena u javnom sektoru je način na koji država utvrđuje cijene proizvoda i usluga u javnom sektoru. Može se odnositi i na privatni sektor, ali samo za onaj koji je reguliran od države. Fiskalna politika predstavlja svjesne i ciljane aktivnosti koje provode subjekti fiskalne politike s ciljem stabiliziranja gospodarstva. Subjekti fiskalne politike su Ministarstvo financija, Vlada i Sabor, a njezini instrumenti su:

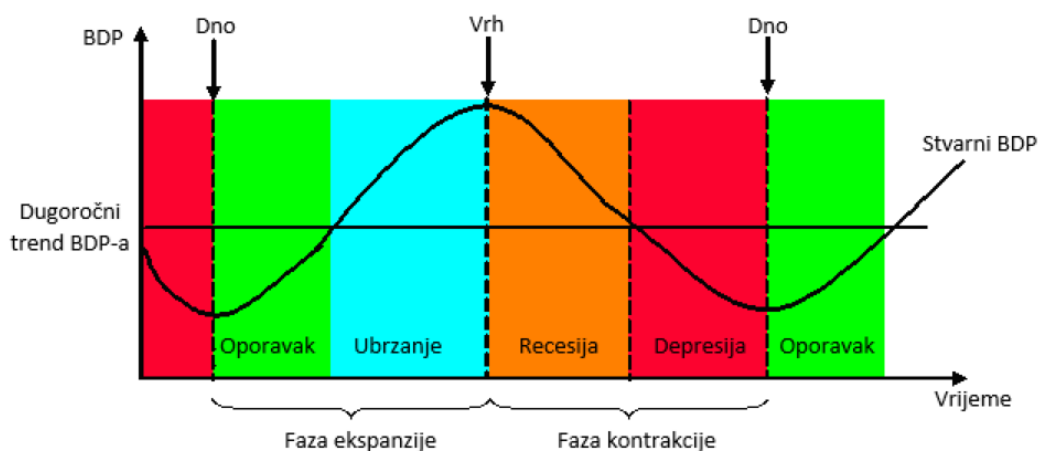
- državna potrošnja,
- transferi – mirovine, stipendije, naknade za nezaposlene,...
- porezi,
- porezna stopa.

Može se pojaviti kao ekspanzivna, ona koja je usmjerena povećanju potražnje ili kao restriktivna, usmjerena je smanjenju potražnje.

3.3.1. Uzroci nastanka

Potrebno je u što većoj mjeri rasvijetliti pitanje koje se odnosi na inertnost cijena. Situacija je to u kojoj se cijene relativno sporo prilagođavaju promjenama u ekonomskom okruženju. Najniže su, odnosno fleksibilnije kod značajnih šokova potražnje, a najviše utječe povećana potražnja, ali i troškovi, prvenstveno tu govorimo o sirovinama i plaćama. Država može donijeti odluku koju fiskalnu politiku će provoditi, ekspanzivnu ili restriktivnu, a odluku o tome koju od te dvije politike provoditi donijet će na temelju gospodarskog ciklusa u kojem se zemlja trenutno nalazi (slika 1) i na temelju ciljeva koje si postavlja, a prvenstveni cilj je povećanje BDP-a.

Slika 1. Gospodarski ciklus

Izvor: Bianić, Deskar-Škrbić (2018) dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/b2b-br-13-teorije-poslovnih-ciklusa/> (pristupljeno 7.9.2022.)

Politike poreza, taksa, carina i ostalih javnih prihoda stvaraju se na temelju fiskalne politike, ali se kreira i politika javnih rashoda u državnom proračunu. Nadalje, ova politika može pridonijeti stvaranju prirodne stope zaposlenosti, odnosno zaposlenosti kojoj privreda teži u dugoročnom vremenskom razdoblju. U skladu s tim ide i povećanje kupovne moći stanovništva određene privrede.

3.3.2. Posljedice nastanka

Država se najčešće odlučuje za proizvodnju proizvoda koji se ne mogu proizvoditi u privatnom sektoru iz raznih razloga od kojih je najčešći tržišni neuspjeh. U takvim slučajevima radi se o proizvodima ili uslugama od velike važnosti za funkcioniranje nacije, cjelokupne proizvodnje ili neophodnih životnim potrebama. Dobra ili usluge koja se najčešće proizvode u javnim poduzećima su usluge javnog prijevoza, gospodarske infrastrukture, distribucije električne energije, javno zdravstvo, školstvo i sl. U novije vrijeme sve više se teži privatizaciji javnih poduzeća. Bez obzira bila takva proizvodnja u privatnom ili javnom sektoru, država je ta koja treba odrediti njihove cijene. Određivanje cijena u javnom sektoru je način na koji država određuje cijene onih proizvoda i usluga koje se proizvode u javnom sektoru. U pitanju mogu biti i cijene proizvoda u privatnom sektoru, ali ako su regulirani od strane države (Institut za javne financije, *Određivanje cijena u javnom sektoru*, pristupljeno: 25.6.2022.).

Postoje tri kriterija prema kojima se treba voditi politika utvrđivanja takvih cijena, a to su prije svega učinkovita raspodjela resursa, slijedi ju pokrivanje nastalih troškova u proizvodnji proizvoda i usluga proizvedenih u javnom sektoru te pravedna raspodjela. Važno pitanje kod određivanja cijena proizvoda i usluga u javnom sektoru je pitanje socijalne, politične ili ekonomske situacije. Ne čudi, stoga, koliki je pritisak stavljen na kvalitetno određivanje cijena, učinkovito i efikasno upravljanje troškovima u javnom sektoru s obzirom na to da je uvijek cilj kojem se teži - zadovoljstvo.

4. Uloga države u tržišnom gospodarstvu

Kako se kroz godine mijenjala uloga države u gospodarstvu tako su se javljali i razni kritičari koji su zagovarali svoje teorije. Neki od njih zagovarali su slobodu tržišta, djelovanje na temelju „nevidljive ruke“, na temelju politike „neka sve ide svojim tokom“. Spomenuti načini vođenja politika pokazivali su svoje prednosti i nedostatke i ukazali na to da se država treba uključiti u rad samog tržišta i pomoći gospodarstvu da ostvari zadane ciljeve jer država teži postizanju što stabilnijeg gospodarstva. Iako je uloga države bitna za gospodarstvo, ona ipak mora biti regulirana do neke određene mjere. U današnje vrijeme na rad tržišta, njegovo funkcioniranje i gospodarstvo općenito, država utječe raznim politikama. Politike kojima država pokušava gospodarstvo održati stabilnim su fiskalna i monetarna politika.

Cini, V., Drvenkar, N. (2011:43) smatraju da je *fiskalna politika* usmjerena na korištenje instrumenata javnih, odnosno državnih, prihoda i rashoda kao instrumenata financiranja općih i zajedničkih potreba kojima se ostvaruju ciljevi ekonomske politike. Njezine osnovne funkcije su alokativna, stabilizacijska, strukturna, kao i preraspodjela dohotka i bogatstva. S obzirom na to da je ovo politika koja mora biti u funkciji razvoja, ukazuje na to da porezi ne mogu biti instrumenti koji će gušiti poduzetništvo, odnosno gospodarstvo. Kada govorimo o fiskalnoj politici asocijacije su proračunski suficit i proračunski deficit. Deficit je zaduživanje države i izaziva inflaciju zbog čega ga treba izbjegavati, odnosno treba voditi politiku uravnoteženja proračunskih prihoda i rashoda. Prema mišljenju ovih autora „država treba svoju potrošnju prilagoditi prihodima, a ne prihode iznuđivati pod svaku cijenu radi određene potrošnje“ (Cini, V., Drvenkar, N., 2011: 45). Proračunski deficit treba rješavati na prihodovnoj stani povećanjem prihoda, a ne smanjivanjem rashoda. Rashode treba usmjeriti ka povećanju subvencija za domaću proizvodnju, obrazovanje, zdravstvo i mirovine.

Monetarna politika je politika koju provodi središnja banka države koja zauzima središnje mjesto u monetarnom sustavu te zemlje. Mišljenje Borozana o središnjoj banci je: „s obzirom na svoje funkcije, te činjenicu da motiv njezinog poslovanja nije profit, ima izuzetan utjecaj na gospodarstvo i gospodarski rast svake zemlje“ (Borozan, Đ. 2019: 205). Osnovni cilj joj je održavanje stabilnosti cijena, a u praksi to znači da središnja banka podupire nisku i stabilnu inflaciju. Središnja banka i ostale monetarne financijske institucije, poput poslovnih banaka i štedionica provode monetarnu politiku primjenom mjera i instrumenata koji su potrebni za ostvarivanje ciljeva i zadaća. Okviri za provođenje monetarne politike su instrumenti poput operacija na otvorenom tržištu, stalno raspoloživih mogućnosti i sl.

Uloge države mogu biti:

- društvena,
- politička,
- ekonomska.

Od navedenih uloga najznačajnija za vladu jedne države trebala bi biti ekonomska uloga. U njezinu izvršavanju, vlada se koristi raznim instrumentima politike, na taj način utječe na svoju aktivnost, raspoređuje resurse i distribuira prihode.

U svojoj tržišnoj utakmici koju treba održavati pravednom, država treba otklanjati nesavršenu konkurenciju. Ta konkurencija javlja se u obliku monopola, duopola i sličnih oblika koji tržište čine nesavršenim i u njima poduzeća uglavnom postavljaju s jedne strane visoke cijene, a s druge strane nisku razinu proizvodnje. Da bi država sve to spriječila, ona u svojim zakonima najčešće postavlja antimonopolska ograničenja. Konstantna kontrola gospodarstva kojim upravlja, državi omogućava kreiranje uspješnog gospodarstva. Tu izbjegava najnepoželjnije ishode smanjenja dohotka kućanstva, kao i visoke stope nezaposlenosti. Kako bi osigurala prihode za programe koji uključuju transfere prema građanima država koristi oporezivanje.

4.1. Ekonomika javnog sektora

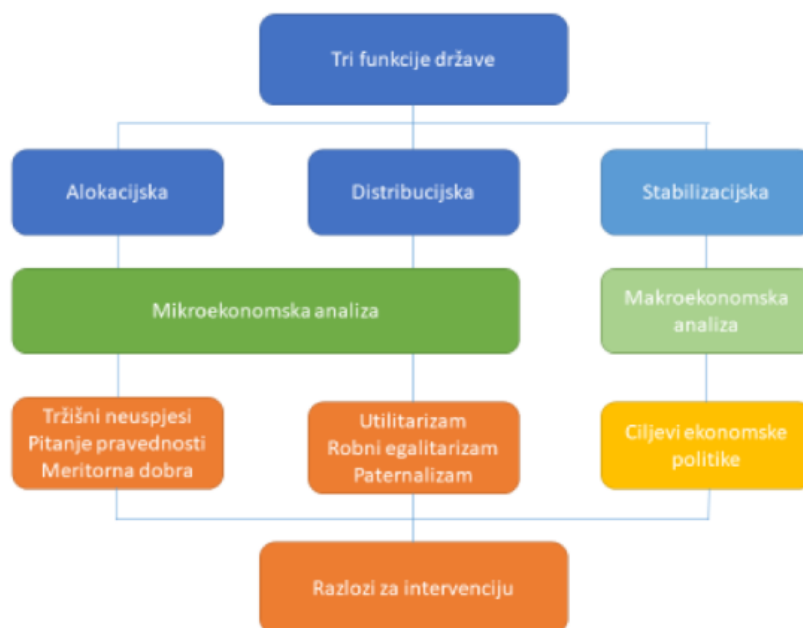
Ekonomika javnog sektora bavi se izučavanjem ekonomske funkcije države. Kada poduzeća ili pojedinci donose odluke što će proizvoditi, u kojem smjeru će ići njihova potrošnja, uzimaju u obzir cijene koje promatraju prema količinama onoga što im je potražnja, a sve to promatraju putem tržišnog gospodarstva. Uz tržište, veliku ulogu u tome imaju vlada i država i zato ekonomika javnog sektora u središte svoje analize stavlja javne prihode i javne rashode te njihov utjecaj na gospodarski rast, alokaciju raspoloživih resursa i raspodjelu bogatstva i dohotka. Navedeni prihodi i rashodi glavni su instrumenti ekonomike javnog sektora i mogu se javljati u suficitu ili deficitu. Ostali instrumenti koje ekonomika javnog sektora koristi su monetarna politika, regulacija, nadzor i drugi (Šimović, Deskar-Škrbić 2018).

U literaturi se često kao sinonim za pojam ekonomika javnog sektora koristi pojam javne financije. Iako se radi o istom području djelovanja, postoje neke određene razlike. Razlika je u tome što prateći raspodjelu resursa, prihoda i rashoda tržišnih sudionika, ekonomika javnog sektora na učinke državnih intervencija stavlja naglasak na mikroekonomske učinke. S druge strane, javne financije u svoju analizu uključuju

makroekonomske učinke kojima država intervenira kroz svoje uloge istovremeno prateći razne ekonomske cikluse. Tri funkcije koje država nastoji ostvariti kroz fiskalnu politiku su:

1. alokacijska funkcije,
2. distribucijska funkcija,
3. stabilizacijska funkcija (slika 2).

Slika 2: Funkcije države

Izvor: Šimović, H., Deskar-Škrbić M. *B2B Ekonomika javnog sektora: uloga države u tržišnom gospodarstvu* (2018) <https://arhivanalitika.hr/blog/b2b-ekonomika-javnog-sektora-uloga-drzave-u-trzisnom-gospodarstvu/> (pristupljeno: 15.6.2022.)

Alokacijska i distribucijska funkcija prate mikroekonomsku analizu, dok stabilizacijska uključuje makroekonomsku analizu. Sve tri funkcije vezane su za ono što uključuje fiskalna politika, a to su javni prihodi, javni rashodi, suficit i deficit.

Alokacijska funkcija polazi od pretpostavke da tržište ima svoje neuspjehe. Ukoliko tržište pokaže neefikasnost s ponudom javnih dobara (ceste, javna rasvjeta, ostala infrastruktura), država intervencijom nastoji ispraviti tu neefikasnost, odnosno neuspjeh.

Druga funkcija, *distribucijska*, bavi se pitanjima pravednosti i jednakosti zbog čega se još naziva funkcijom raspodjele. Uključuje razne programe pomoći u slučaju nezaposlenosti i siromaštva. Kroz mirovinsko i zdravstveno osiguranje pokazuje brigu o starijima i bolesnima. Ovu funkciju država provodi kako bi zadovoljila socijalne i političke ciljeve, a provodi ju instrumentima fiskalne politike.

Stabilizacijska funkcija je funkcija koju država provodi makroekonomskim mjerama. Takvim ekonomskim mjerama država djeluje na kratkoročne ciljeve ekonomske politike, poput povećanja zaposlenosti, poticanja gospodarskog rasta, pokušava osigurati stabilnost cijena i tečaja, kao i uravnotežiti platnu bilancu (Šimović, Deskar Škrbić 2018)

4.2. Potreba za državnom intervencijom

Instrumenti državne politike koji služe za postizanje stabilnosti međunarodne razmjene su monetarna politika, fiskalna politika, politika dohotka i međunarodna ekonomska politika. Svaka država ima za cilj ostvariti što efikasniji razvoj svog gospodarstva. Kod određenih zemalja problemi se ne mogu riješiti razvojem privatnog sektora, odnosno poduzeća u privatnom vlasništvu, već je potrebna intervencija države. Ona je ta koja kontrolira proizvodnju, distribuciju i potrošnju dobara.

Mnoge situacije uzrokuju potrebu za državnom intervencijom, a prvenstveno se mogu spomenuti tržišni neuspjesi kao situacija u kojoj ili uopće nema tržišta ili ono loše funkcionira. Na dodatnu neučinkovitost tržišta utječe tržišna moć i nepotpune informacije. Tržišna moć je utjecaj poduzeća na cijenu proizvoda te na tržištima nesavršene konkurencije njezin stupanj ovisi o veličini i broju konkurenata. U slučaju da se na tržištu dogodi situacija da ostane samo jedan ponuđač, dolazi do monopola gdje jedini ponuđač određuje svoju cijenu i količinu ponuđenih dobara. Problem tržišne moći država može riješiti regulacijom tržišta i cijena ili svojim uključivanjem na tržište. U ovakvim situacijama državnu intervenciju predstavlja Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja, a primarni joj je cilj stvoriti jednake uvjete za sve poduzetnike i zaštititi potrošače. Teži se k tome da se svi ponašaju prema pravilima i da svojim inovativnim idejama, tržišnom kvalitetom i cijenom ponuđenih proizvoda i usluga pridonose razvoju cjelokupnog gospodarstva te se kao glavna zadaća ove agencije ističe promicanje kulture tržišnog natjecanja (Izvor: Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja. Dostupno na: <https://www.aztn.hr/o-nama/> pristupljeno: 21.6.2021.).

Najvažnija uloga države u organizaciji gospodarstva je organizacija tržišta preko definiranja zakonskih okvira za pravila na tržištu. Kako bi svoju zemlju što efikasnije dovela do cilja, odnosno ekonomskog blagostanja, država može koristiti izravne i neizravne mjere. Neizravne mjere odnose se na makroekonomske politike države, dok su izravne one kojima se država direktno uključuje u razvoj gospodarstva.

Primjer : plan za intervenciju države

Kao posljedica krize, hrvatsko gospodarstvo zabilježilo je pad aktivnosti od 8% u 2020. godini. Kao kratkoročne mjere očuvanja radnih mjesta i likvidnosti poduzeća, uspješno je postignut cilj da se održi stopa zaposlenosti, dok je u dugoročnom razdoblju potrebno usmjeriti aktivnosti na jačanje konkurentnosti i inovativnosti gospodarstva. Jedna od sastavnica koje uključuje reforma vlade je gospodarski oporavak za koji je potrebno poduzeti dodatne napore kako bi samo gospodarstvo postiglo otpornost, a do čega se dolazi na način da se građanima i gospodarstvu osigura sigurna opskrba energijom, ulaganjem u prometni sustav, kvalitetnijim upravljanjem vodenim resursima, učinkovitim sustavom gospodarenja otpadom, razvojem turizma, oporavkom i jačanjem kulturnog sektora društva i razvojem poljoprivrede jer je vrlo bitno ostvariti prehrambenu sigurnost i kontinuiranu poljoprivrednu proizvodnju (Izvor: Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026.; Vlada RH <https://rb.gy/civrot> (pristupljeno 28.6.2022.)).

5. Državne regulatorne agencije

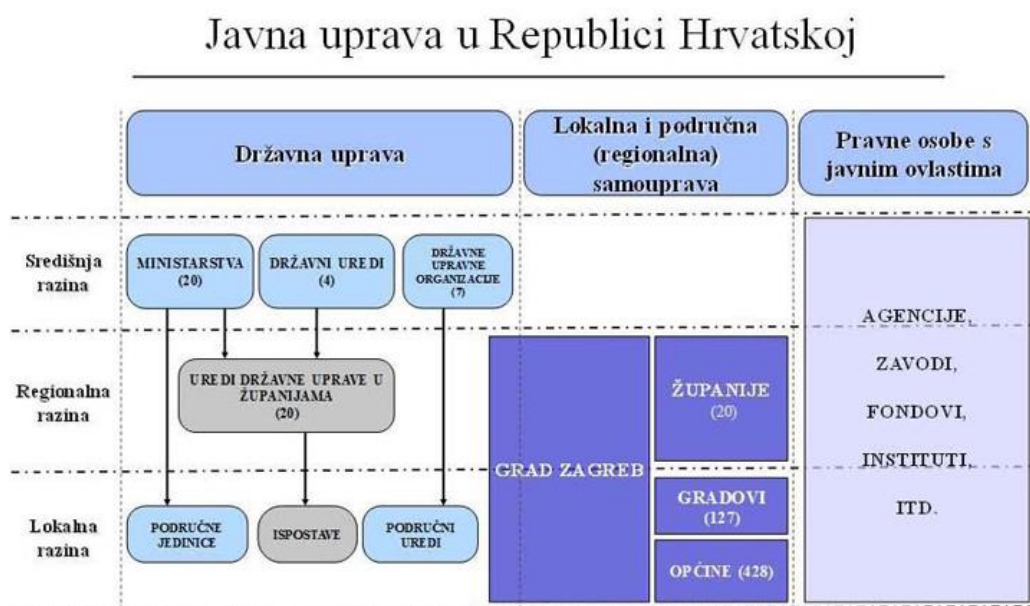
Tržište je mjesto na kojem se uz odvijanje razmjene, postavljaju statusna pitanja na koja odgovor treba dati država. Njezini regulatori na tržištu su državne regulatorne agencije. Tržište se može promatrati kao apstraktno, koje predstavlja osnovicu ukupnih društvenih odnosa, ili kao konkretno tržište. Konkretno je ono tržište na kojem se ostvaruje konkurencija uz pravila igre koja reguliraju tržište, a ono uključuje ponudu i potražnju i u konačnici profit koji je zacrtani cilj svakog poslovanja. Da bi se tržište što bolje organiziralo i da bi se osigurala konkurentnost svih njegovih sudionika potrebno je osigurati regulaciju svih tržišnih segmenata. Segmenti su npr. robe, usluge, inovacije, radna snaga, radni kapital i drugi. Temelj na kojem se radi regulacija tržišta je Zakon o trgovačkim društvima jer na njemu djeluju i fizičke i pravne osobe, a ciljevi koje regulacija tržišta treba postići su zaštita kupaca i građana od monopola na tržištu. Potrebno je osigurati konkurentnost i stručnost ponašanja gospodarskih subjekata koji su dionici tržišta. Uz sve to potrebno je zaštititi i javne interese. Sve te ciljeve kroz ekonomsku politiku postavlja država, a njihovu realizaciju osiguravaju državni izvršni organi i državna uprava (Mecanović, Novosel: 2012).

Regulatorne agencije se mogu još nazvati i javnim agencijama zbog toga što predstavljaju javne službe, nastaju i definiraju se kao poseban oblik ustanova. Sastavni su dio državne uprave te ih se naziva agencijama, dijelovima ministarstava ili upravama jedinica lokalnih i regionalnih samouprava (slika 3). Regulatornim agencijama država kroz ekonomsku politiku pokušava utjecati na ekonomska zbivanja na tržištu kako bi kontrolirala gotovo sve aspekte života u zemlji kroz svoju izvršnu vlast. Ako govorimo o regulatornim agencijama u Republici Hrvatskoj neke od njih osnivaju se zakonima, a ostale uredbama Vlade. U pravilu se osnivaju za regulaciju oblasti u gospodarstvu i financijama, a osim državnih djeluju i agencije jedinica lokalne i regionalne samouprave koje se pretežito bave razvojnim i stručnim poslovima, kao i poslovima vezanim za korištenje EU sredstava kroz razne projekte. Zadaće državnih regulatornih agencija su:

- osigurati stručno djelovanje na tržištu,
- osigurati ravnopravnost svih subjekata, sudionika tržišta,
- zaštititi krajnje korisnike,
- utvrditi konkretno tržište na kojem djeluju,
- osigurati konkurentnost,
- uvesti sankcije za one koji ne poštuju pravila ponašanja (Mecanović, Novosel: 2012).

Prvenstveno su regulatorne agencije važne za ostvarivanje ekonomskih ciljeva i ekonomske politike. Uz to potrebne su u kreiranju modernije i naprednije uprave, uređenja tržišta prateći korak s vremenom, osiguravaju konkurentnost i održivi razvoj uz osiguravanje ljudskih prava i zaštitu potrošača.

Slika 3: Sistematizacija javne uprave

Izvor: narodne novine, Sistematizacija javne uprave (2015) dostupno na: <https://rb.gy/zdvmhr> (pristupljeno: 4.7.2022.)

5.1. Kontrola nad radom regulatornih agencija

Tržište obuhvaća raznolike aspekte, krenuvši od robe gdje prati proizvodnju i promet te proizvodnje, usluge kao što su transport, komunikacija, nadalje preko vrijednosnica, kapitala pa sve do ideja. Sve te segmente aktivnosti na tržištu trebaju pokrivati regulatorna tijela, a sve se to na kraju svodi na djelovanje koje vodi do profita. Kako tržište ne bi djelovalo potpuno stihijski, na njemu umjesto potrošača, na uređenje tržišta treba djelovati niz drugih subjekata. S obzirom na konkurentnost, tržišni subjekti su:

- aktivni subjekti – pojavljuju se na tržištu u vidu poduzetnika,
- pasivni subjekti – to su korisnici usluga, odnosno kupci, i
- regulatori.

Regulatori se pojavljuju poput:

- državnih organa,
- organa jedinica lokalne i regionalne samouprave,
- ekonomske i pravne organizacije,

- stručne i znanstvene organizacije,
- organizacije potrošača. (Mecanović, Novosel: 2012)

Djelovanje države kroz razne oblike politika, potiču pozitivni ili negativni rezultati kao i potreba za stvaranjem samostalnih regulatora čija će djelatnost biti vršenje stručnog nadzora. Nadzor se vrši nad djelovanjem apstraktnog tržišta stvaranjem regulative koja odgovara ponašanju svih tržišnih subjekata i nad djelovanjem konkretnog tržišta nadzorom, kontrolom i kažnjavanjem onih subjekata koji djeluju na tržištu, a izbjegavaju pratiti i poštovati zadana pravila igre. U tim djelovanjima se ne smije izostaviti zaštita prava i slobode subjekata te svih građana. Osnivanje i djelovanje državnih regulatornih agencija najpoželjnije je promatrati u kontekstu razvoja tržišta s naglaskom na održivom razvoju, zaštiti prirodnih resursa i interesu građana (Mecanović, Novosel: 2012).

5.2. Značenje računovodstva u upravljanju javnim sektorom

Poseban značaj ima računovodstvo koje predstavlja računovodstveni informacijski sustav u gospodarstvu jedne zemlje. Računovodstvo vodi upravljanje imovinom, obvezama, troškovima, vrši upravljački nadzor te reviziju. Sve to treba slovit kao element dobrog upravljanja gospodarstvom. Cjelokupno upravljanje polazi od javnog menadžmenta, a poznato je da su funkcije menadžmenta planiranje, organiziranje, vođenje i upravljanje ljudskim resursima i kontrola.

Širok je raspon poslova javnog menadžmenta, a polazi od oblikovanja pravne države. Nakon toga potrebno je ustrojiti upravljačke strukture kao i ostale poslove za izvršavanje državnih funkcija na svim razinama vlasti. Ako govorimo o razlici koja predstavlja stupanj uspješnosti privatnog i javnog sektora, možemo reći da se taj stupanj u privatnom sektoru ostvaruje kroz dobit, odnosno profit, dok u javnom sektoru on predstavlja stupanj zadovoljstva pojedinca ili zajednice, kao i financijski rezultat mjere uspješnosti i poslovanja financijskih pokazatelja. Aktivnosti koje obuhvaća računovodstveni informacijski sustav su:

- prikupljanje,
- obrada,
- dostava, i
- korištenje informacija,

a sam informacijski sustav prema zadacima koje obavlja može se podijeliti kao:

- računovodstveni informacijski sustav, i
- neračunovodstveni informacijski sustav (Vašiček 2009:402).

Sve brži razvoj tehnologije sa sobom nosi uvođenje novih sustava koji se nadovezuju na poslovanje i praćenje, te sami ustroj i vođenje ne samo računovodstva u javnom sektoru, nego općenito u cjelokupnom poslovanju svih djelatnosti. Važnost računovodstva je u tome što se kroz njega pružaju informacije o primljenim i izdanim sredstvima kroz državni proračun koji je zakonski izglasan, a računovodstvo daje dozvolu pristupa istim informacijama stanovništvu, zakonodavnim okvirima te menadžerima koji su zaposleni u državnim institucijama. Također, računovodstveni sustav treba pružiti informacije o statusu imovine, materijalne i financijske, kao i podatke o potencijalno nastalim obvezama. U konačnici, agencijama je potreban sve napredniji i bolji računovodstveni sustav kako bi pratile proračun, troškove, upravljanje financijskom imovinom u obliku novca, ostalom imovinom koja je na raspolaganju, te na kraju potencijalno nastalim obvezama (Vašiček 2009).

6. Tržišno gospodarstvo

Ekonomika znanost bavi se proučavanjem gospodarstva u cjelini, kao i proučavanjem odnosa i zakona gospodarstva. Poznato je da riječ ekonomija dolazi od grčkih riječi oikos i nomos što znači kuća ili domaćinstvo, odnosno zakon. Zbog toga se tu riječ povezuje s vođenjem i upravljanjem imanja i imovine, a svrha tog upravljanja bila bi racionalno raspolaganje dobrima i zadovoljenje potreba svih članova vezanih za tu zajednicu. Tu se stvara poveznica upravljanja gospodarstva od strane države jer je njen cilj zadovoljenje stanovništva do čega se dolazi otvaranjem mogućnosti daljnjeg razvoja gospodarstva pravilnom raspodjelom dobara i novčanih sredstava koju posjeduje.

Svako poduzeće je samostalna cjelina koja može biti društvena, gospodarska i tehnička, a bavi se proizvodnjom dobara ili usluga za potrebe tržišta. U procesu proizvodnje koristi se potrebnim resursima kako bi plasiralo gotove proizvode na tržište i ostvarilo dobit (Gradst.unist.hr, Osnove poslovne ekonomije). Kao i u svakom poslovnom pothvatu, voditelj ili članovi poduzeća trebaju biti spremni na rizike te u konačnici znati snositi posljedice tog rizika. Da bi se opstalo na tržištu, potrebno je ulagati u inovativnosti, ljudske resurse, obrazovanje i prilagođavati se trendovima koje zahtjeva tržište i stvoriti klimu pomoću koje će se što lakše doći do uspjeha. Ciljevi kojima se teži trebaju biti realni, mjerljivi i ostvarivi, a trebaju biti izraženi kvalitativno, kvantitativno i vremenski. Kroz poslovanje se može naići na tržišna i tehnološka ograničenja.

Tržišna ograničenja su uvjeti pod kojima poduzeće kupuje inpute potrebne za proizvodnju, a prodaje outpute ili gotove proizvode. Odnosno, ovo ograničenje pokazuje uvjete pod kojima neke poduzeće posluje. U slučaju pojave velike konkurencije na tržištu potrebno se cjenovno prilagoditi novonastalim uvjetima s tim da je uvijek moguća pojava onih koji posjeduju moć monopola i spremni su manipulirati cijenom proizvoda koje nude na tržištu.

Tehnološka ograničenja predstavljaju proces nastajanja outputa od inputa. U procesu proizvodnje poduzeće može koristiti razne tehnike, ali mora paziti da ostane tehnološki efikasno.

Gospodarstvo teži od uvoza, zaduživanja i potrošnje prema proizvodnji, izvozu, štednji, investicijama i zapošljavanju. Cini, Drvenkar (2015) smatraju da je gospodarstvo opterećeno negativnim stopama rasta, deficitom proračuna, javnim dugom, lošom poduzetničkom klimom, neefikasnošću birokracije, nekonkurentnošću, rastom nezaposlenosti, demografskim problemima i dr. Potrebno je provoditi razne politike kako bi se situacija poboljšala, poput:

- industrijske politike koja govori što i kako proizvoditi,

- regionalne politike koja ukazuje na to gdje proizvoditi,
- financijske politike koja može dati odgovor na pitanje kako financirati, ili
- monetarne politike koja pak ukazuje na to kako osigurati dovoljno kvalitetnog novca.

Uz sve navedeno, potrebno je uspostaviti politiku kojom će se zaštititi nacionalni interesi. Općenito je za gospodarstvo bitna demografska politika kojom rješava problem demografske nesposobnosti, izvozna politika kojom se jača konkurentnost na tržištu i politika privlačenje stranih ulaganja koja u principu rješava probleme ulaznih barijera i neefikasnosti javne uprave.

Borozan (2019) smatra da svako gospodarstvo predstavlja izuzetno složen sustav, a njegovi podsustavi su gospodarski sektori čije interakcije tijekom vremenski određenih razdoblja određuju aktivnosti pojedinog gospodarstva. Vrlo je važno raspolagati pravovremenim informacijama o kretanjima gospodarskih aktivnosti, razumjeti ponašanje, kao i strukturu tih aktivnosti kako za vođenje makroekonomske politike, tako i za subjekte njezine politike i za menadžere koji posluju na mikrorazini. Sustav nacionalnih računa pruža mogućnost praćenja, klasificiranja i prikazivanja cjelokupnih gospodarskih aktivnosti čije se poslovanje odvija unutar jednog nacionalnog gospodarstva. Prema mišljenju ovoga autora „integrirani sustav nacionalnih računa objedinjuje račun domaćeg proizvoda, račun financijskih transakcija, input-output tablica i bilancu nacionalnog gospodarstva“ (Borozan, Đ. 2019: 19). Određena aktivnost i poslovanje na tržištu jedne privrede obuhvaća sektor proizvođača koji okuplja sve nacionalne rezidente poduzeća, sektor kućanstva u koji su uključena sva kućanstva te privrede, sektor financijskih institucija i sektor države.

7. Zaključak

Javni sektor najčešće obilježavaju manjkavosti ili ograničenja kroz djelovanje, kao što su stalni porast javnih rashoda te nedostatna sredstva za njihovo financiranje. Tako neefikasan javni sektor postaje ograničavajući čimbenik za razvoj ne samo na nacionalnoj, već i na međunarodnoj razini. Smatra se da gospodarstva ne funkcioniraju uvijek idealno jer se pojavljuju industrije koje djeluju kao monopoli ili oligopoli.

U slučaju prevelikog podizanja cijena potrebna je intervencija države kako bi ona zaštitila svoje građane koji imaju ulogu potrošača, dok s druge strane postoji situacija kada je potrebno zaštititi proizvođače kada se korigiraju minimalne cijene. Kroz svoje djelovanje država osniva državne regulatorne agencije koje se dijele na one koje ograničavaju tržišnu moć reguliranih poduzeća kao i na one kojima je glavni cilj zaštita i sigurnost radnika te samih poduzeća. Te regulatorne agencije koje još nazivamo javnim agencijama sastavni su dio državne uprave, a država preko njih kroz ekonomsku politiku pokušava utjecati na ekonomska zbivanja na tržištu kako bi kontrolirala gotovo sve aspekte života u zemlji. Agencije su prvenstveno važne za ostvarivanje ekonomskih ciljeva i ekonomske politike, a potrebne su u kreiranju modernije i naprednije uprave, tržišta i konkurentnosti, kao i stvaranju održivog razvoja uz osiguravanje ljudskih prava i zaštite potrošača.

Uz sve to, potrebno je izgraditi politiku kojom će se zaštititi nacionalni interesi. Uglavnom je tu bitna demografska politika koja rješava problem demografske nesposobnosti, izvozna politika koje potiče i privlači strana ulaganja. U svemu tome vrlo je važno pravovremeno raspolagati informacijama kako bi se gospodarske aktivnosti što jednostavnije kreirale, te razumljivo ponašanje i aktivnosti za vođenje cjelokupne politike upravljanja gospodarstvom.

Literatura

1. Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja. Dostupno na: <https://www.aztn.hr/o-nama/> (pristupljeno 21.6.2022.)
2. Agriculture.ec.europa.eu, *Javna intervencija*, dostupno na: <https://rb.gy/nbc6zj> (pristupljeno 15.6.2022.)
3. Aprrr.hr, *Izravne potpore* (2021) dostupno na: <https://rb.gy/qsy7z7> (pristupljeno 2.7.2022.)
4. Bianić I., Deskar-Škrbić M. *B2B Teorije poslovnih ciklusa* (2018) dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/b2b-br-13-teorije-poslovnih-ciklusa/>, (pristupljeno 7.9.2022.)
5. Borozan, Đ. (2019) *Makroekonomija*, Osijek: EFOS
6. Cini, V., Drvenkar, N. (2011) *Gospodarstvo Hrvatske*, IV. izdanje, Osijek: EFOS
7. Cini V., Drvenkar N. (2015) *Gospodarstvo Hrvatske*, Osijek: EFOS, dostupno na: <https://rb.gy/cqclip> (pristupljeno 15. i 25.6.2022.)
8. Enciklopedija.hr, *Cijena*, Dostupno na: <https://rb.gy/sdzmah> (pristupljeno 10.6.2022.)
9. Gradst.unist.hr, *Osnove poslovne ekonomije*, dostupno na: <https://rb.gy/0xxuvc> (pristupljeno 15.6.2022.)
10. Institut za javne financije, *Određivanje cijena u javnom sektoru*, Dostupno na: <https://rb.gy/wnafiv> (pristupljeno 25.6.2022.)
11. Mecanović I., Novosel Z. *Državne regulatorne agencije u funkciji regulacije tržišta i tržišne konkurencije* (2012) dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/198339> (pristupljeno 20.6.2022.)
12. Meler, M. (2005) *Osnove marketinga*, Osijek: EFOS
13. Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (2021) dostupno na: <https://rb.gy/civrot> (pristupljeno 28.6.2022.)
14. Narodne novine, *Sistematizacija javne uprave* (2015) Dostupno na: <https://rb.gy/zdvmhr> (pristupljeno 4.7.2022.)
15. Pindyck, R., S., Rubinfeld, D., L., (2005) *Mikroekonomija*, V. izdanje, Zagreb: MATE, dostupno na: https://unvi.edu.ba/Files/MIKROEKONOMIJA_Robert%20Pindyck.pdf
16. Sabolić, D. (2018) *Državna regulacija industrije*, Zagreb: FER, dostupno na: <https://rb.gy/aoyv7c> (pristupljeno 16.6.2022.)
17. Šimović, H., Deskar-Škrbić M. *B2B Ekonomika javnog sektora: uloga države u tržišnom gospodarstvu* (2018) dostupno na: <https://rb.gy/1zrd2d> (pristupljeno 28.6.2022.)
18. Vašiček D., *Računovodstvo i financijsko izvještavanje u funkciji upravljanja u javnom sektoru* (2009) dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/200243> (pristupljeno 25.6.2022.)

Popis slika

Slika 1: Gospodarski ciklus, str. 9.

Slika 2: Funkcije države, str. 13.

Slika 3: Sistematizacija javne uprave, str. 17.